

OLIMPIADA
LITERATURY I JĘZYKA POLSKIEGO
ZBIÓR ĆWICZEŃ

KRZYSZTOF ANDRULONIS

INDEKS W KIESZENI

KRZYSZTOF ANDRULONIS

Olimpiada Literatury i Języka Polskiego

Zbiór ćwiczeń

Fragment pokazowy

WARSZAWA 2023

Zadanie 1.

Przeczytaj poniższy fragment, a następnie odpowiedz na pytanie.

Emanuele Tesauro

Luneta arystotelesowska

1. Dźwięczność a szlachetność

Piękno słów pochodzi ze szlachetności przedmiotu, o którym się mówi, i z dźwięczności głosu, który mówi.

2. Trzy rodzaje figur poetyckich

Wszelka przyjemność polega na zadowoleniu jednej z trzech zdolności ludzkich: zmysłów, namiętności, inteligencji. Z figur poetyckich jedne służą temu, by schlebiać słuchowi harmonijną słodyczą mowy. Inne mają poruszyć namiętności siłą żywych form. Jeszcze inne mają zadowolić umysł swą pomysłową treścią. Są to trzy najwyższe i właściwe rodzaje, z których wywodzą się wszystkie figury retoryczne: te, co mają w sobie harmonię, te, co sentyment, i te, co inwencję, czyli figury harmonijne, uczuciowe i pomysłowe.

Emnuele Tesauro, *Conocchiale Aristotelico* [1655], przedruk wg: W. Tatarkiewicz, *Historia estetyki. Estetyka nowożytna*, t. 3, Wrocław 1967, s. 456–458.

Sięgnij po przykłady poezji barokowej i wskaż po jednym przykładzie figury: harmonijnej, uczuciowej i pomysłowej (według typologii Tesaura). Każdy z podanych przykładów opatrz krótkim komentarzem.

Zadanie 2.

Przeczytaj poniższy fragment, a następnie odpowiedz na pytanie.

Bolesław Prus

„Ogniem i mieczem”. Powieść z lat dawnych Henryka Sienkiewicza

Najczęściej dzieło sztuki mierzy się wrażeniem, jakie wywołuje w czytelniku lub widzu, i zaraz mówi się: „oto jest rzecz wielka, gdyż wywołała wrażenie”, czyli – gdyż „mnie” się spodobała. Tymczasem co roku w literaturze powszechnej trafia się powieść lub dramat, który „wywołuje wrażenie”, a nawet „robi kasę” – i na następny rok ginie, ustępując miejsca drugiemu. Jednocześnie zaś Iliada, Komedia Boska, Don Kiszot, dramaty Szekspira, chociaż tylko nudzą „wrażliwą” publiczność, lecz trwają wieki.

Cóż więc za osobliwa zaleta tkwi w sztuce wielkiej i nadaje jej przywilej nieśmiertelności? Na pytanie to, zdaje mi się, że najlepiej odpowiedział H. Taine [...]; oto przedstawienie najogólniejszych przyczyn i najstalszych praw, jakie rządzą światem, przede wszystkim naturalnie światem ludzkim, tudzież – najogólniejszych i najstalszych cech, jakie spotykamy w zjawiskach, ale – przedstawienie tego w sposób plastyczny, zrozumiały dla ogółu [...].

Trzeba bowiem pamiętać, że jakkolwiek wszyscy ludzie patrzą na świat otaczający ich, to jednak widzą w nich bardzo mało; dla przekonania się o tym, poproście kilkunastu osób, ażeby wam opisały choćby – szklanekę. [...] Oryginalne spostrzeżenie [...] trafi się nader rzadko i to z pewnością zrobi człowiek tak zwanego żywego umysłu, a więc człowiek wyjątkowy.

Tak się ma ze wszystkimi przedmiotami, własnościami i zjawiskami świata i życia, że ludzie zwykli nie dostrzegają w nich nic godnego uwagi; dopiero jakieś wyjątkowe zdarzenie lub wyjątkowy umysł odkryje

w nich odkryje w nich coś nowego i poda do wiadomości, nauczy ludzi widzieć nową własność czy zjawisko i tym sposobem rozszerza i pogłębia ich dusze.

Tymi nauczycielami ludzkości są uczeni i artyści. Jedni z nich, czy to uczeni, czy artyści, tylko popularyzują odkrycia robione przez innych, inni sami robią odkrycia. [...] Takie charaktery, jak Makbet, Falstaf, Don Kiszot są odkryciami tyle przynajmniej wartymi w dziedzinie psychologii, co prawa biegu planet w astronomii. Szekspir tyle wart co Kepler.

Bolesław Prus, *Studia literackie, artystyczne i polemiki*, Warszawa 1959, s. 112.

Na podstawie powyższego fragmentu określ, jakie miejsce zajmuje zdaniem Prusa postać w porządku fabularnym powieści. Wskaż przykładowego bohatera literatury pozytywistycznej, który może być uznany za osiągnięcie na polu psychologii.

Zadanie 3.

Gdy dwa razy pozostają ze sobą w takiej relacji, że opisują tę samą sytuację, jednak widzianą z odwrotnej perspektywy, mówimy o konwersji językowej, zaś wyrazy takie nazywa się konwersami. Wiedząc o tym oraz korzystając z poniższego przykładu napisz zdania, w których wystąpią konwersy odpowiednich czasowników i rzeczowników pojawiających się w zdaniach podanych.

Przykład: Tomek sprzedał rower Wojtkowi $\leftrightarrow$ Wojtek kupił rower od Tomka.

Joanna jest przełożoną Anny. $\leftrightarrow$ .....

Niedrożna kanalizacja była przyczyną podtopienia $\leftrightarrow$ .....

Justyna śpiewa piosenkę dla Jurka. $\leftrightarrow$ .....

Maria jest teściową Andrzeja. $\leftrightarrow$ .....

KLUCZ ODPOWIEDZI

Zadanie 1.

Figura harmonijna:

Biały jest polerowny alabastr z Karrary,
Białe mleko przysłane w sitowiu z koszary

(Jan Andrzej Morsztyn, *Pszczola w bursztynie*)

W pierwszym wersie mamy do czynienia z aliteracją głoskową (nagromadzenie głoski „a”), obydwie wersy są zespolone anaforą („biały / białe”), a ponadto paralelizmem składniowym (szyk inwersyjny: orzecznik – łącznik – orzeczenie – przydawka).

Figura uczuciowa:

O święta mego przyczyno zbawienia!
Któż cię wniósł na tę jasną Kalwaryją,
Gdzie dusze, które z łaski twojej żyją
W wolności, znowu sadzasz do więzienia?

Z którego jeśli już oswobodzenia
Nie masz i tylko męki grzech omyją,
Proszę, niech na tym krzyżu ja pasyją
I krucyfiksem będę do wytchnienia.

A tam nie umrę, bo patrząc ku tobie,
Już obumarła nadzieja mi wstaje
I serce rośnie rozgrzane piersiami.

Nie dziw, że zmarli podnoszą się w grobie,
Widząc, jak kiedyś, ten. co żywot daje,
Krzyż między dwiema wystawień łotrami.

(Jan Andrzej Morsztyn, *Na krzyż na piersiach jednej panny*)

Dominantą kompozycyjną utworu jest obrazoburcze, heretyckie wręcz, a przez to szczególnie uderzające, zestawienie obrazów męki pańskiej (krzyż) oraz symbolu rozkoszy (piersi kobiece). Utwór ponadto utrzymany jest w konwencji modlitwy poetyckiej, co dodatkowo pogłębia efekt szokowy związany z lekturą utworu.

Figura pomysłowa:

Cnota cię rządzi nie pragniesz pieniędzy;
Złota dosyć masz nie boisz się nędzy;
Czystości służysz nie swojej chciwości;
W skrytości mieszkasz nie przywabiasz gości;
Szyciem zarabiasz nie wygrawasz w karty;
Piciem się brzydzisz nie bawisz się żarty;
Matki się boisz, nie chybiasz kościoła;
Gładki to anioł nie zła dziewczka zgoła;
Szumnie ważysz mnie nie srebro w kieszeni;
U mnie wprzód rozum niż miłość się zmieni.

(Jan Andrzej Morsztyn, *Raki*)

Powyższy utwór jest przykładem tzw. *versus cancrini*, czyli tekstu lirycznego, który można odczytać na dwa sposoby – poszczególne wersy od lewej do prawej lub od prawej do lewej. Za każdym razem otrzymuje się odmienny sens.

Zadanie 2.

Postać jawi się tutaj jako jeden z kluczowych elementów świata przedstawionego, celem literatury staje się ukazywanie skomplikowanych, nietypowych możliwości ukształtowania psychicznego człowieka oraz sprawdzanie, jak odnajdywałaby się taka figura w różnych

sytuacjach społecznych. Do skomplikowanych, niejednorodnych i przez to intrygujących postaci literackich polskiego pozytywizmu z pewnością należy zaliczyć Stanisława Wokulskiego z „Lalki”, „romantyka w kapeluszu pozytywisty”, jak pisał o tym sam Prus. Znacznie mniej znanym, a równie interesującym bohaterem wydaje się postać rybaka Pawła z „Chama” Elizy Orzeszkowej. Jest to typ ewangeliczny, skłonny do przebaczenia i pokorny przez większość czasu. Zostaje zestawiony z figurą swojej żony, Franki, zniszczonej zarówno psychicznie, jak i fizycznie, na skutek trudnych warunków życiowych, licznych uprzedzeń do ludzi oraz skłonności do agresji i intrygi. Fascynująca jest dialektyka rozwoju dobra w tej powieści – okazuje się ono koniec końców błogosławieństwem tak przygniatającym dla Franki, mającej poczucie, że otrzymuje od Pawła łaskę, na którą w ogóle nie zasłużyła, że aż pod jego wpływem decyduje się na samobójczą śmierć.

Zadanie 3.

Anna jest podwładną Joanny. Podtopienie było skutkiem niedrożnej kanalizacji. Jurek słucha piosenki śpiewanej przez Justynę. Andrzej jest zięciem Marii.